

Crkva sv. Jurja u Tučepima

Tučepi, selo u Makarskom Primorju, leži uz more i na južnim obroncima Biokova. Nekoliko sačuvanih rimskih nadgrobnih spomenika s natpisima i arhitektonskih fragmenata dokazi su života na ovom području u doba antike.¹ Čini se da je najstariji lokalitet na tom području Sutvid² na istočnom kraju sela poviše stare ceste prema Podgori, no ostaci kamenog zida toliko su neizraziti da bi samo veća arheološka istraživanja mogla odrediti o kakvoj se građevini radi i kojem vremenu pripada. Godine 1901. tu je nađena rimska nadgrobnna ploča s natpisom.³

Nedavno su na tučepskom groblju otkriveni i fragmenti kasnoantikne arhitektonske dekoracije, koji su očito pripadali nekoj crkvi, no njen položaj još nije utvrđen.⁴ To su ulomci pilastara s glavicama, glavice stupova ukrašene akantovim lišćem, imposti, ulomci pragova vrata i dijelovi mramorne oltarne pregrade. Otkriveni ulomci mogu se prema analognim primjercima datirati u V—VI stoljeće.⁵ Taj je nalaz osobito značajan, budući da su to prvi tragovi iz tog razdoblja na području Makarskog primorja. Na tom groblju nalazi se i nekoliko srednjovjekovnih nadgrobnih ploča s reljefnim ukrasima, a vjerojatno je i današnja barokna crkva orjentirana istok-zapad, također sagrađena na mjestu jedne starije. Na to upozorava i jedan nadvratnik, uzidan u sjeverni zid crkve, na kome je isklesan križ jednakih krakova⁶ i dio kamene oltarne ploče. Arheološka istraživanja na području groblja i na okolnom zemljištu mogla bi vjerojatno ubicirati položaj starijih sakralnih objekata.

Selo Tučepi spominje se prvi put u dokumentima 1434. godine, i to u ispravi kojom Juraj, vojvoda »dornjih krajeva« vraća Jurjevićima, gospodarima zapadnog Huma, neka sela u Makarskom primorju.⁷ Selo se zatim spominje u turskim ispravama iz kraja XV i početka XVI stoljeća,⁸ te u Šilobatovićevoj kronici iz druge polovice XVII stoljeća,⁹ u kojoj se spominju i dvije seoske kule. U XVIII stoljeću Tučepe je posjetio Alberto Fortis, koji opisuje ladanjski ljetnikovac opata Grubišića sa srednjovjekovnim pločama.¹⁰

Između nekoliko sačuvanih spomenika na području Tučepa najznačajniji je srednjovjekovna crkva sv.

¹ F. Bulić, »Iscrizioni inedite. Tučepi di Makarska«. Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, sv. XXIV, Split 1901. str. 136; — isto, sv. XXV Split 1902, str. 161—163.

² L. Marun, »Arheološki prilozi o religiji poganskih Hrvata.« Starohrvatska prosvjeta, sv. III, Knin 1897 str. 141—144.

³ F. Bulić, n. dj. sv. XXV, str. 136.

⁴ U potresu 1962. godine bila je teško oštećena barokna crkva Gospe sagrađena u XVIII stoljeću, pa je Konzervatorski zavod za Dalmaciju dopustio da se objekt demonтира i ponovno sagrađi u istom obliku i od istog materijala. Unutar zidova bili su ovi ulomci ugrađeni kao građevni materijal. Oni će u novoj crkvi biti izloženi i pristupačni javnosti, a naknadno će se izvršiti ispitivanje okolnog zemljišta radi ubiciranja građevine kojoj su ovi ulomci pripadali.

⁵ I. Ostojić, »Straokršćanska bazilika i rimski spomenici u Poveljima na Braču«, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 12, str. 21. — N. Bezić, »Novi nalaz u crkvi sv. Petra na Priku u Omišu«, isto 13, Split 1961, str.

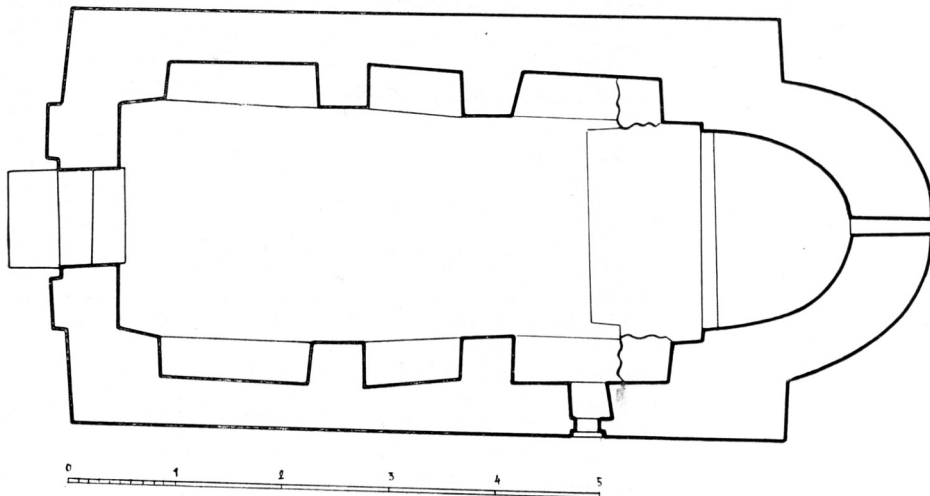
⁶ F. Dujmović — C. Fisković, »Romaničke freske u Srimi«. Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 11, Split 1959, str. 28.

⁷ ... s pravimi međami i kotari i selo Tučepi ... F. Miklošič, »Monumenta serbica«. Wien 1858, str. 377, dok. 320.

⁸ M. Vego, »Naselja bosanske srednjovjekovne države«, Sarajevo 1957, str. 119. — H. Sabanović, »Bosanski pašaluk«. Sarajevo 1959, str. 162.

⁹ S. Zlatović, »Kronika o Pavla Šilobatovića o četovanju u Primorju«, Starine JAZU, knj. XXI, Zagreb 1889, str. 86—115.

¹⁰ A. Fortis, »Viaggio in Dalmazia«, vol. II, Venezia 1774, str. 109, 134.

Tlocrt crkve sv. Jurja u Tučepima

Jurja podignuta nedaleko obale u gustom šumi maslina.¹¹

Crkvice je okrenuta pročeljem prema zapadu, a sagrađena je od nepravilno klesanog kamena, prekrivenog žbukom. Apsida joj je polukružna, a na vrhu pročelja je zvonik na preslicu s polukružnim završetkom.¹² Nadvratnik i dovratnici su od glatko klesanog kamena. Vrata uokviruju dva jaka pilastra povezana s nutarnje strane lukom, a s vanjske završavaju u trokutnom zabatu.¹³ Uz rub zabata vide se djelomično sačuvane i

jednostavne konzole, koje nalazimo i uz rub pročelja pod krovom. Iznad zabata je četverokutni prozor.

U crkvicu se silazi s tri kamene stepenice, a popločana je nepravilnim kamenim pločama. Pločama su prekriveni i krovovi crkve i apside, a na istočnom zabatu krova nalazi se akroterij u obliku kugle. U južnom zidu probijen je prozor čiji je kameni okvir uvučen u prozorsku šupljinu. U gornjem dijelu završava polukružno, a sa strane se vide tragovi kamenih rešetaka. Dugi uski četverokutni prozor nalazi se i sred apside, no vidljiv je samo u unutrašnjosti, ali je s vanjske strane zazidan.

U unutrašnjosti su pobočni zidovi rasčlanjeni sa tri slijepe arkade, od kojih je srednja uža i nešto viša od ostalih. Prva i druga arkada podignute su na stepenicu. Na pilastrima između druge i treće arkade nalaze se kameni imposti, u donjem dijelu zakošeni. Crkva je presvođena slomljenim gotičkim svodom, a apside po-

¹¹ N. Bezić, »Problem zaštite starih naselja i lociranje novih u Makarskom primorju«, Zbornik zaštite spomenika kulture, sv. XIV, Beograd 1962.

¹² Današnji zvonik na preslicu postavljen je u prošlom stoljeću vjerojatno na mjesto starijeg iz vremena gradnje crkve. Stariji zvonik sigurno je zbog trošnosti bio porušen.

¹³ Slično pročelje ima crkvice sv. Vida u Gornjem Segetu, koju Fisković stavlja u prijelazni preromaničko-romanički stil; C. Fisković, Segetski spomenici«, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, sv. LVI—LIX/2, Split 1954-57, str. 214.

Tučepi, crkva sv. Jurja

lukupolom.¹⁴ S lijeve i desne strane oltara uzidana su dva antikna kapitela s kojih je djelomično otučen plastični ukras, a u uglovima se naziru obrisi akantovih listova.¹⁵

Oltar je uvučen u apsidu i zatvara njen donji dio. Pločnik pred oltarom podignut je na jednu stepenicu. Tu je uzidana nadgrobna ploča ukrašena reljefnim polumjesecom i cvijetom sa šest latica. Ispod prozora je četverokutna niša s jednostavnim kamenim profilom, koja je služila kao svetohranište.

Na zidu apside i na pilastrima otkrila sam pod vapnenom naslagom tragove posvetnih križeva slikanih crvenom zemljanom bojom. Križevi su jednakih krakova, vrhovi im završavaju u kuglice, a ukomponirani su u pravilan četverokut. Slikanje posvetnih križeva bilo je uobičajeno u srednjovjekovnim dalmatinskim crkvama, pa ih tako nalazimo u crkvi sv. Ivana u Trogiru,¹⁶ sv. Martina na brdu između Milne i Bobovišća na otoku Braču,¹⁷ sv. Mihovila na Šolti,¹⁸ sv. Duha u Splitu i sv. Mihovila u Mitlu. Svi ti križevi slikani su u razdoblju od XIII — XV stoljeća, a tučepski križevi stilski pripadaju romanici.

Po obliku i načinu gradnje može se zaključiti da je crkva sv. Jurja građena na prijelazu romanike u gotiku, krajem XIII ili početkom XIV stoljeća. Više od dva stoljeća nepoznati a i poznati graditelji i zidari upotrebljavali su elemente tih dvaju stilova i time dali poseban pečat dalmatinskoj srednjovjekovnoj arhitekturi.

Uokolo crkvice bilo je groblje, ali je s vremenom cijeli teren nasut, tako da se jedna od nadgrobnih ploča sačuvala i na njoj je u reljefu prikazan štit s polumjesecom i cvijetom s osam latica. Od starog groblja sačuvala su se i dva stećka u obliku sanduka bez ukrasa, sada postavljeni uz vrata kamene ograde koja okružuje prostor oko crkve. P. Kadčić je polovicom prošlog stoljeća na tom mjestu vidio više nadgrobnih ploča, a i spomenutu, koja se do danas sačuvala.¹⁹ Pločama koje donosi u crtežu nema više traga, a na njima su bili prikazani muškarci i žene u kolu. Snižavanjem terena oko crkve naišlo bi se po svojoj prilici na ostatke srednjovjekovne nekropole.

¹⁴ Po vanjskom obliku slična je bračkim crkvama sv. Mihovila nad Dolom, sv. Nedelje na Gracu, sv. Jurja kod Nerežišća, sv. Martina nad Bobovišćima, Stomorice kod Ložišća i sv. Mihovila na otoku Šolti. U unutrašnjosti ima slijepe arkade kao u crkvama sv. Nikole nad Selcima, sv. Mihovila nad Dolom, sv. Ilije kod Donjeg Humca, sv. Jurja kod Nerežišća, sv. Klementa kod Pražnica, sv. Martina nad Bobovišćima, te ima niz zajedničkih odlika s brojnim crkvama XIII—XIV stoljeća u srednjoj Dalmaciji: — *D. Domančić* »Kulturni spomenici otoka Brača, Srednji vijek«, Brački zbornik 4, Zagreb 1960, str. 113—143.

¹⁵ Ugrađivanje antiknih ulomaka u srednjovjekovne građevine bilo je uobičajeno u Dalmaciji od IX do XIV stoljeća. — *N. Bezić*, »Novi nalaz u crkvi sv. Petra na Prik u Omišu.« Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, 13, Split 1961, str.

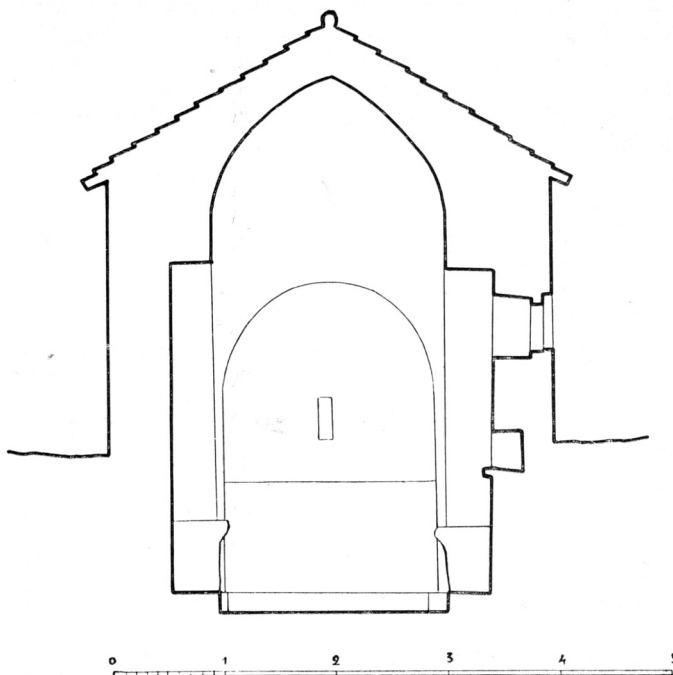
¹⁶ *Lj. Karaman*, »Popravak crkve sv. Ivana u Trogiru«, Novo doba, 24. III 1940.

¹⁷ *D. Domančić*, n. dj. str. 128.

¹⁸ *N. Bezić*, »Srednjovjekovna crkva sv. Mihovila na Šolti«, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, 13, Split 1961. str.

¹⁹ *P. Kadčić*, »Poviest okružja makarskoga«, Arkiv za povjestnicu jugoslavensku, knj. VII, Zagreb 1863, str. 92—128.

²⁰ *S. Bešlagić*, »Stećci na Blidinju«, Zagreb 1959, str. 53. — Isti, »Kupres, srednjovjekovni nadgrobni spomenici«, Sarajevo 1954, str. 172. — Isti, »Stećci u dolini Neretve«, Naše starine, sv. II, Sarajevo 1954, str. 205. — *L. Katić* »Stećci u Imotskoj krajini«, Starohrvatska prosvjeta, s. III, sv. 3, Zagreb 1954, str. 159.

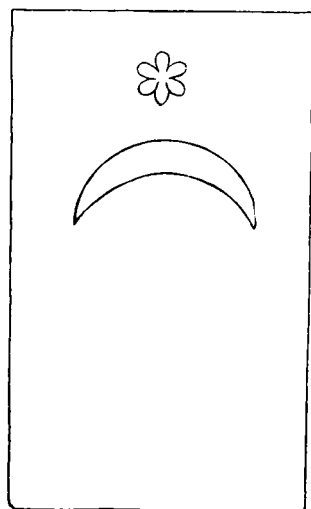

Presjek crkve sv. Jurja u Tučepima

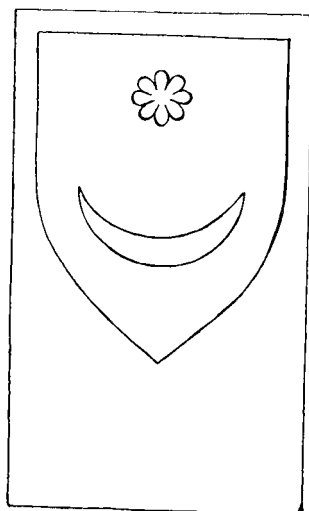
Tučepi, crkva sv. Jurja

Motiv polumjeseca i ruže na sačuvanim pločama vrlo je čest na nadgrobnim spomenicima u Dalmaciji i susjednoj Hercegovini, a njihova pojava na grobovima različito je tumačena.²⁰ Štit na ploči ratnički je znak, a prema njegovom obliku možemo ga datirati u XV stoljeće.

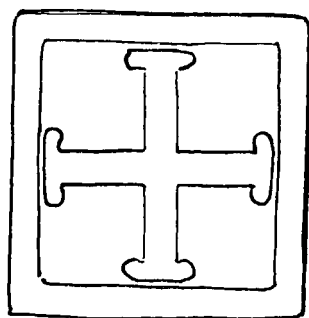

Nadgrobna ploča u dvorištu crkve sv. Jurja u Tučepima

Tučepi, crkva sv. Jurja, ploča pred oltarom

Lijevo od vrata crkve naslonjena je rimska nadgrobna stela, koja završava trokutnim zabatom. Na steli se vidi trag reljefa, koji je otučen, a vjerojatno je prikazivao ljudsku figuru, jer se razaznaju obrisi glave s kapom i gornji dio tijela.²¹ Neki stariji historičari vidjeli su pogrešno u tom spomeniku nadgrobni kamen dužda Petra Kandijana, za kojeg narodna predaja govori da je 887. godine poginuo u borbi s Neretljanima u okolini Makarske.²²

Tučepi, crkva sv. Jurja, posvetni križ (crtež)

Nedavno je pri kopanju kanalizacije za susjedni hotel uz južni vanjski ogradni zid oko crkve otkriven u zemlji grob pokriven nepravilnim kamenim pločama. Po tipu groba i ulomcima zemljane posude s kaneliranim ručkom, nađene uz kostur, vidi se da je grob pripadao rimskom dobu. S vremenom će sigurno arheološka istraživanja otkriti još više tragova života najstarijih stanovnika ovog kraja.

²⁰ P. Kadčić, n. dj. str. 96.

²² Lj. Karaman, »Historijski spomenici i legende u narodu«. O grobu dužda Petra Candiano u Tučepima kod Makarske, Hrvatska revija, br. 9, god. X, Zagreb 1937, str. 490—493.